

Projekt bada, w jaki sposób magnateria osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej kształtowała swój wizerunek, prestiż i pozycję społeczną w warunkach republikańskiego ustroju, który z zasady odrzucał dziedziczne tytuły arystokratyczne i podkreślał równość stanu szlacheckiego. W centrum zainteresowania znajduje się postać Józefa Aleksandra Jabłonowskiego (1711–1777) – wojewody nowogródzkiego, pisarza, podróżnika, mecenasa nauki i członka prestiżowych europejskich towarzystw naukowych. Jabłonowski pozostawił po sobie niezwykle bogaty zbiór źródeł: listów, pamiętników podróży, tekstów genealogicznych, mów publicznych, rękopisów, druków i materiałów wizualnych. Pozwala to zrekonstruować nie tylko jego indywidualne strategie autokreacyjne, ale także szersze mechanizmy reprezentacyjne magnaterii epoki saskiej (1697–1763).

Punktem wyjścia projektu jest pojęcie „autokreacji” (self-fashioning), rozumiane jako zespół przemyślanych praktyk, poprzez które jednostki i rody szlacheckie konstruowały własną tożsamość i status społeczny. Należą do nich działania językowe (listy, przemówienia, panegiriki), wizualne (portret, strój, heraldyka), rytualne (udział w ceremoniach, podróże, fundacje) oraz przestrzenne (aranżacja rezydencji, symbolika przestrzeni). Badania łączą perspektywy historii kultury, antropologii symbolicznej, teorii performatywności i analizy dyskursu, odwołując się do myśli takich autorów jak Stephen Greenblatt, Erving Goffman, Pierre Bourdieu, Clifford Geertz czy Michel Foucault. Projekt opiera się na założeniu, że tożsamość elit nie była dana raz na zawsze, ale tworzona i negocjowana za pomocą powtarzalnych aktów symbolicznej komunikacji.

Analizując postać Jabłonowskiego, projekt dotyka szerszych pytań: w jaki sposób magnateria odróżniała się od „zwykłej” szlachty? Jak wyrażała swoje ambicje polityczne, genealogiczne i kulturalne w społeczeństwie pozbawionym formalnych tytułów arystokratycznych? Jak komunikowała swój status – zarówno w przestrzeni wewnętrznej Rzeczypospolitej, jak i na arenie międzynarodowej? Projekt pokazuje, że magnaci – choć nieposiadający tytułów książęcych uznawanych w Europie Zachodniej – korzystali z całego arsenału symboli i gestów, które pozwalały im funkcjonować jako de facto arystokracja. Dzięki analizie takich przypadków jak Jabłonowski możliwe staje się lepsze zrozumienie funkcjonowania władzy symbolicznej w społeczeństwie szlacheckim.

Projekt realizowany będzie przez cztery lata. Obejmuje kwerendy archiwalne i biblioteczne w Polsce (Warszawa, Kraków, Poznań, Wrocław), na Litwie (Wilno), we Francji (Paryż), w Niemczech (Drezno) i na Ukrainie (Lwów, Kijów). Zgromadzony materiał zostanie uporządkowany w pięciu bazach danych: dokumenty osobiste (ego-dokumenty), genealogie i pisma literackie, działalność publiczna, sieci intelektualne oraz artefakty symboliczne. Efektem prac będzie przygotowanie serii artykułów naukowych. Planowane są również wystąpienia na międzynarodowych konferencjach oraz prezentacja wyników w Centre for Polish-Lithuanian Studies w Aberdeen.

Projekt wnosi nową perspektywę do badań nad kulturą symboliczną Rzeczypospolitej epoki saskiej, ukazując, że w warunkach osłabionej władzy królewskiej to elity szlacheckie przejmowały rolę kreatorów porządku reprezentacyjnego. Pokazuje także, że polsko-litewska magnateria – mimo braku tytułów arystokratycznych – tworzyła złożony system komunikacji prestiżu, porównywalny z kulturą elit we Francji, Niemczech czy Włoszech. Projekt ma nie tylko znaczenie naukowe, ale również przyczynia się do lepszego zrozumienia mechanizmów reprezentacji i legitymizacji w systemach nieabsolutystycznych, w których prestiż i władza budowane były poprzez język, rytuał i gest, a nie dziedziczne tytuły. W szerszym planie projekt może przyczynić się do rozwoju komparatystyki europejskiej, uwzględniającej wreszcie także Europę Środkowo-Wschodnią jako istotne ogniwo kultury nowożytnej.